

УДК: 159.9.075

orcid.org/0000-0003-0701-4133

dx.doi.org/10.5281/zenodo.60158

О.М. Грінченко

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

У статті розглядаються особливості особистісної ідентичності, а також досліджується динаміка цього явища в студентів-психологів з першого по п'ятий курси навчання. У процесі експериментального дослідження виявлено, що особливе значення на шляху формування особистісної ідентичності посідає професійне самовизначення, що яскраво простежується на прикладі описаних студентами-психологами соціальних, матеріальних, діяльних та перспективних особистісних характеристиках, особливості динаміки котрих визначається в таких сферах життя як навчання і робота. Представлено аналіз та графічне зображення результатів опитування всіх вікових груп студентів за кожною з характеристик, отриманих при опитуванні за методикою «Хто Я?».

Ключові слова: самовизначення, професійна ідентичність, образ Я, діяльність, динаміка, студентська молодь, психологи.

О.Н. Гринченко

ОСОБЕННОСТИ ДИНАМИКИ ЛИЧНОСТНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

В статье рассматриваются особенности личностной идентичности, а также исследуется динамика этого явления у студентов-психологов с первого по пятый курсы обучения. В процессе экспериментального исследования выявлено, что особое значение для формирования личностной идентичности занимает профессиональное самоопределение, ярко прослеживается на примере описанных студентами-психологами социальных, материальных, деятельных и перспективных личностных характеристиках, особенностях динамики которых определяется в таких сферах жизни как обучение и работа. Представлен анализ и графическое изображение результатов опроса всех возрастных групп студентов по каждой из характеристик, полученных при опросе по методике «Кто Я?».

Ключевые слова: самоопределение, профессиональная идентичность, образ Я, деятельность, динамика, студенты, психологи.

O.M. Grinchenko

PARTICULAR DYNAMICS OF PERSONAL IDENTITY STUDENTS PSYCHOLOGIST

The article discusses the features of personal identity and investigate the dynamics of this phenomenon psychology students from the first to fifth courses. During the pilot study found that of particular importance for the formation of personal identity takes professional self-determination, clearly traced on the example described psychology student social, physical, active and promising personal characteristics, features of the dynamics of which is determined in such areas of life like education and work. The analysis and graphic representation of results of a survey of students of all age groups for each of the characteristics obtained in the survey by the method of "Who am I?".

Keywords: self-determination, professional identity, self-image, activities, speakers, students, psychologists.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Останнім часом дослідження професійного самовизначення особистості, особливо студентської молоді, набувають все більшої актуальності в психології. Це обумовлено бурхливим темпом розвитку та інформатизації суспільства, а також змінами соціально-економічних умов, що постійно оновлюються й ускладнюються. Розгляду й аналізу питань самовизначення й самоідентифікації майбутніх фахівців наразі присвячено велику кількість наукових праць, адже вивчення нагальних питань, пов'язаних з цим процесом, суттєво впливає на сферу освіти та на модернізацію навчально-виховного процесу.

Мета статті. Особливу увагу ми приділяємо питанню самовизначення і професійної ідентичності студентів-психологів. Важливим чинником у процесі підготовки фахівців психологічного профілю, де особистість, перш за все, є засобом професійної діяльності, є становлення та розвиток професійної самосвідомості особистості, що полягає в розумінні вимог обраної професії та власної відповідності ним, прийнятті переваг та недоліків майбутньої професійної ролі, усвідомленні себе професіоналом. Адже «усвідомлюючи свої переваги і недоліки, досягнення і перспективи, зіставляючи їх з вимогами професійної діяльності і своїми цілями, особистість самовдосконалюється, стає суб'єктом власного розвитку» [1, 66].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме з юнацьким віком, котрий припадає на період навчання студента у ВНЗ, більшість вчених пов'язують процес професійного самовизначення. Слід зазначити, що його сутність полягає не тільки у виборі професії, але й у постійному пошукові смислів обраної професійної діяльності, в усвідомленні себе суб'єктом цієї діяльності, що триває протягом усього часу професійного навчання (Л.И. Божович, Є.О Климов, Т.В. Кудрявцев, В.Ю. Шегурова, В.О. Бодров, М.С. Пряжников) [1; 3 – 7; 9].

Рівень професійного самовизначення студента характеризує певну ступінь розвитку його самосвідомості, котра полягає в усвідомленні: життєвих цілей і планів, професійних намірів, шляхів самореалізації в профе-

сійній сфері, власних можливостей, здібностей, обдарувань, ступенів самовдосконалення, а також вимог, котрі висуваються обраною професією та професійною групою (І.В. Дубровіна, Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, Н.В. Чепелева та ін.).

Одним з провідних критеріїв становлення особистості професіонала, механізмом «вростання» в професію є професійна ідентичність [12]. Н.Р. Гуліна, О.П. Єрмолаєва, В.М. Просьолова, Л.Б. Шнейдер та ін. вбачають у процесі професійної ідентичності розуміння свого професійного «Я», прийняття себе в професії, управління власною професійною поведінкою і професійним розвитком [13], самоототожнення з іншими представниками професійного середовища (реального або ідеального). Т. Стефаненко трактує професійну ідентичність не тільки як усвідомлення своєї тотожності з професійною спільнотою, а й як її оцінку, психологічну значущість членства в ній, своєрідну ментальність, відчуття своєї професійної компетентності, самостійності і самоефективності, тобто переживання своєї професійної цілісності і визначеності. Таким чином, однією з умов становлення професійної ідентичності є сформованість професійного «Я-образу» майбутнього фахівця

Вклад основного матеріалу дослідження. Завданням нашого дослідження було визначення змісту і динаміки професійного самовизначення студентів-психологів, сутність якого полягає у сформованості професійних образів і професійної ідентичності в загальній структурі самосвідомості майбутніх фахівців.

Дослідження проводилося зі студентами-психологами з першого по п'ятий курси навчання кафедри педагогіки й психології управління соціальними системами факультету соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за допомогою використання модифікованого тесту «Хто Я?» Т.В. Румянцевої (М. Кун, Т. Макпартленд). Респонденти були розподілені на 5 груп, згідно з курсом навчання. Слід зауважити, що обробка отриманих даних передбачала використання методу контент-аналізу, за допомогою якого самоідентифікаційні характеристики респондентів розподіляються за групами, після чого відбувається їх подальша обробка та інтерпретація результату.

Шкала аналізу ідентифікаційних характеристик даної модифікації тесту включає в себе 24 показника, які, об'єднуючись, утворюють сім узагальнених показників ідентичності: соціальне «Я», комунікативне «Я», матеріальне «Я», фізичне «Я», діяльнісне «Я», перспективне «Я», рефлексивне «Я». Виділяються також, як окремі, два наступні показники: проблемна ідентичність і ситуативний стан як стан, що переживається особистістю зараз.

Аналіз обробки даних, отриманих за допомогою методики «Хто Я? », дозволив виявити достатньо високий рівень розвитку в опитуваних такої складової професійної ідентичності, як рефлексія (рис.1).

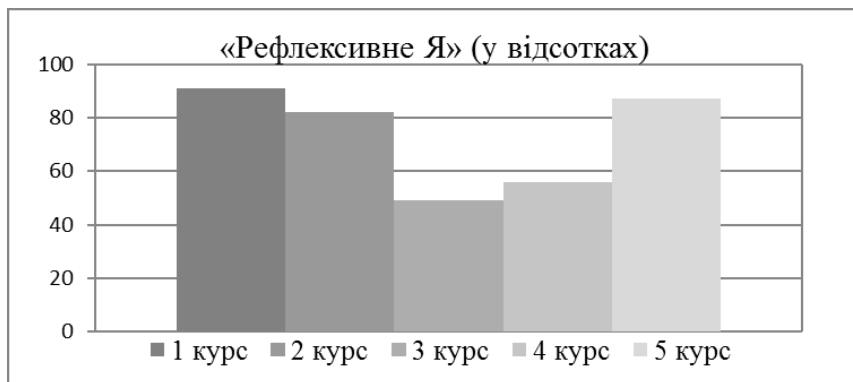

Рис. 1. Кількість відповідей щодо показнику «рефлексивне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

Розвинена рефлексивність формує у студентів навчально-професійні інтереси, цілі, очікування, дії, досягнення, результати, якості, які складають потенціал професіонала, цінності майбутньої професійної діяльності тощо [8; 11]. Через рефлексію формується професійна ідентифікація – це необхідна умова професійної самосвідомості особистості. Вона передбачає прийняття провідних професійних ролей, цінностей та норм, котрі спонукають особистість до ефективної практичної діяльності.

Рефлексія є основним механізмом самопізнання особистості, тому аналіз саме якості і кількості відповідей респондентів, що безпосередньо стосувалися самоопису та саморозуміння, дали змогу визначити наступні особливості, які ми далі проаналізуємо.

Найвищий відсоток показників відповідей з отриманих, що характеризують розуміння себе, як особистості, свого внутрішнього світу або уявлень оточуючих людей стосовно себе, спостерігається у студентів першого, другого, та п'ятого курсів навчання, а спад кількості (й відсотка) рефлексивних характеристик притаманий, відповідно, студентам третього та четвертого курсів. Це пов'язано з тим, що студенти-першокурсники, тільки-но розпочинають своє навчання, перейшовши зі сфери шкільного життя у сферу навчання у ВНЗ, а студенти-випускники скоро покинуть стіни свого університету і перейдуть у сферу професійного життя. Тобто, у цей період особистість стикається зі змінами звичних умов життя та

праці, що призводить до посилення процесів усвідомлення свого місця як у житті взагалі, так і в площинах своїх інтересів та бажань розвиватися у певній сфері життя зокрема. У студентів початкових курсів це виражається шляхом акцентування уваги на пізнанні власного, персонального «я» (я- спортивна (-ний), цілеспрямована (-ний), добра (-ий), життєрадісна (-ний) та ін.). Але в ході професійного навчання і на час його завершення, коли особистість вже має певний рівень сформованості професійної ідентичності, самовизначення студентів випускного, завершального п'ятого курсу змінює свою якість. Самоусвідомлення набуває більш екзистенційного характеру і яскраво пов'язане з більш глибоким самоаналізом і осмисленням себе як індивідуума, індивідуальності та особистості в цілому (я- людина, персона, друг, професіонал та ін.). Студенти третього курсу мають найнижчі показники, що відображає кризу третього року навчання у ВНЗ, зокрема і у сфері рефлексивного самосприйняття. Згадаємо слова, що приписують давньому філософу Сократу: «Чим більше знаємо, тим знаємо ми менше. Знання безмежні, й кожен крок до них лише розширює межу незнаного». І це ми наочно бачимо з результатів опитування, що демонструють зменшення показників щодо визначання «хто я», «який я», «що я значу для оточуючих». Порівняно з іншими курсами, студенти третього курсу менш орієнтовані на опис себе або як особистості або у якості майбутнього професіонала (динаміку цього ми наочно бачимо на графіку (рис.1). На четвертому курсі спостерігається певне зростання показників, що в подальшому й показують підсумки результатів студентів-випускників.

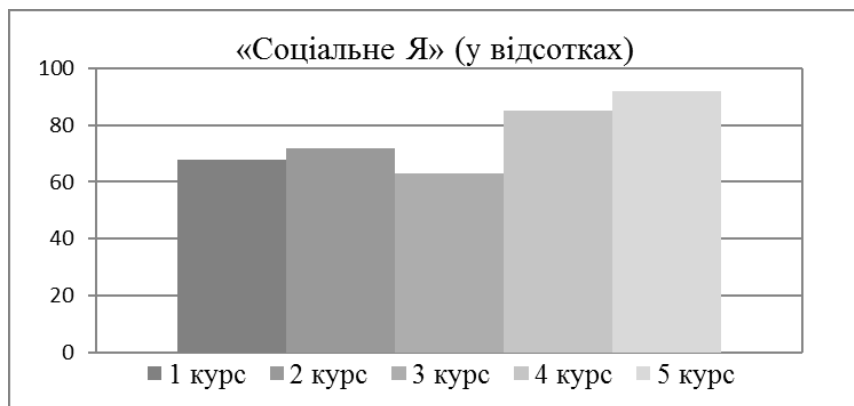

Рис. 2. Кількість відповідей щодо показнику «соціальне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

Порівняння результатів вибірок за шкалою «соціальне я» від 1-го до 5-го курсів показало наступну динаміку (рис.2):

Спостерігається збільшення кількісних показників соціальних самовизначень опитуваних від 1-го до 5-го курсу, за виключенням 3-го курсу, що свідчить про зростання у студентів в процесі навчання соціальної адаптованості та комунікативної компетентності.

Для студентів 3-го курсу притаманне деяке зменшення кола соціальних контактів, що в свою чергу може характеризуватися як показник прохдження студентами кризи середнього року навчання.

Аналогічна ситуація спостерігається і при порівнянні результатів вибірок за шкалою «комунікативне я» від 1-го до 5-го курсів (рис. 3).

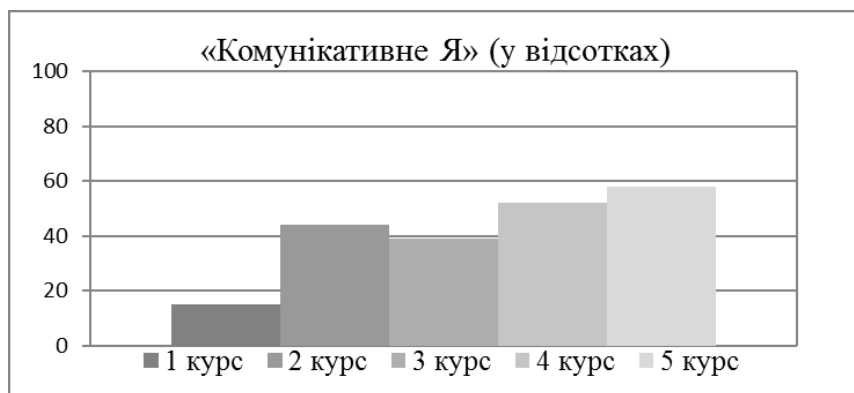

Рис. 3. Кількість відповідей щодо показнику «комунікативне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

Спостерігається зростання показників, за винятком студентів 3-го курсу. Це свідчить про те, що першокурсники ще не адаптувалися до нового середовища, соціуму, до нових умов процесу навчання, а подальше зростання рівня комунікативних умінь свідчить про підвищення та поступове зростання професійних якостей, які набуваються в процесі професіоналізації. Вже традиційне невелике зменшення показників результатів третьокурсників ще раз доводить наявність вікової кризи та кризи професіоналізації, які більшість студентів успішно долають у процесі подальшого навчання.

Порівняння результатів вибірок за шкалою «матеріальне я» від 1-го до 5-го курсів наочно демонструє поступове збільшення показників (рис.4). Це говорить про те, що студенти стають більш інформованими в

питаннях працевлаштування, вони налаштовані на розв'язання в подальшому питань власного матеріального забезпечення.

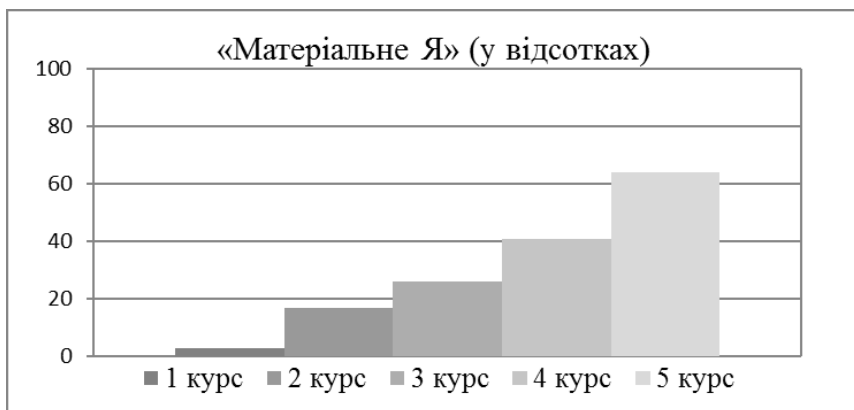

Рис. 4. Кількість відповідей щодо показнику «матеріальне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

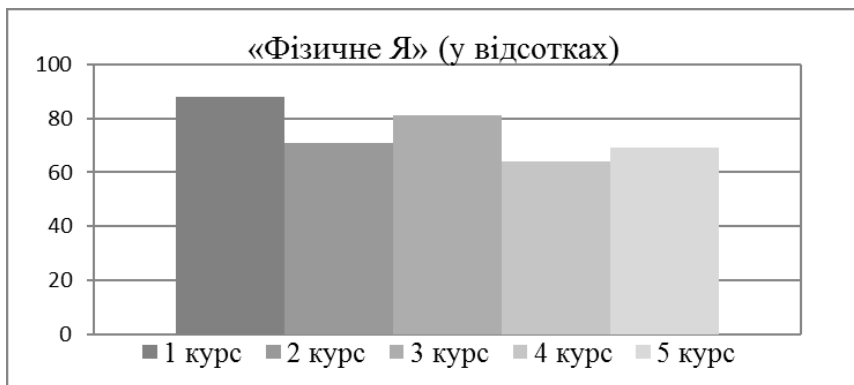

Рис. 5. Кількість відповідей щодо показнику «фізичне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

Вікові зміни, набутий життєвий досвід, зміна пріоритетів не лише в професійній сфері, а й у сфері особистого життя, нагальність у вирішенні питань особистої фінансової незалежності, наявність зацікавленості у розв'язанні матеріальних потреб у перспективі, забезпечення власного життя, створення родини тощо, – всі ці чинники й створюють дієвий ме-

ханізм зростання як зацікавленості, так і усвідомлення необхідності з'ясування та вирішення питань з матеріальної сфери.

Порівняння результатів вибірок за шкалою «фізичне я» від 1-го до 5-го курсів демонструє зменшення показників, за виключенням 3-го, а також 5-го курсів (рис.5). Це свідчить про те, що першокурсники приділяють більше уваги зовнішнім характеристикам свого фізичного «я» (зовнішність, фізичні параметри тощо). Але під час навчання, у процесі оволодіння професією, професіоналізації, на перший план виходять не фізичні чи характерологічні особливості і риси, а розуміння важливості моральних, внутрішніх і професійних характеристик себе та оточуючих та здатність приділяти їм більше уваги.

Важливим з окреслених питань є розуміння студентами свого «діяльного я» (рис.6).

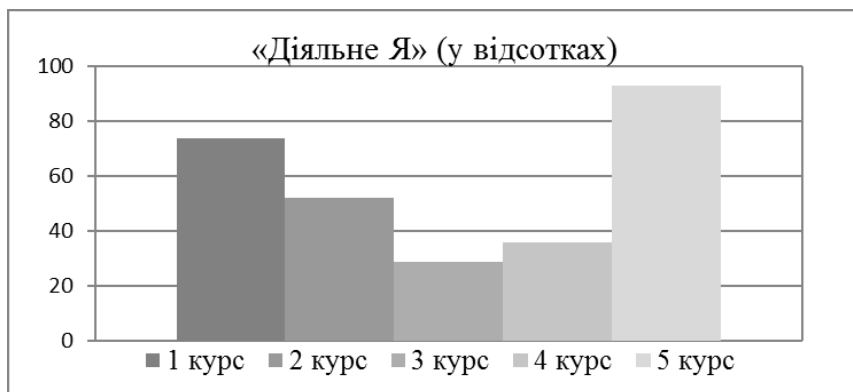

Рис. 6. Кількість відповідей щодо показнику «діяльне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

При порівнянні результатів вибірок за шкалою «діяльне я» від 1-го до 5-го курсів видно спад показників від 1-го до 3-го курсів, а потім динаміка змінюється, і наявним стає зростання показників. Вибірка 5-х курсів показує значне збільшення шкали «діяльне я». Це засвідчує те, що студенти в ході навчання змінювали свої думки, як і своє ставлення до навчання, процесу оволодіння знаннями. Спочатку, налаштовані на навчання першокурсники, поступово заміщували інтерес до вивчення навчальних дисциплін та оволодіння професією зовнішніми цінниками, іноді пропускали навчання, відволікались на захоплення та самозаспокоювалися тим, що в них є попереду час для надолуження прогалин у навчальному процесі. При вступі на 5-й курс для здобуття освітньої кваліфікації спеціаліста

чи магістра питання оволодіння професією та опанування знаннями, професіоналізації, набуття фахової майстерності знов виходили на перше місце. Кожен п'ятикурсник оцінював себе як вже сформованого фахівця-професіонала.

За шкалою «перспективне я» порівняння результатів вибірок від 1-го до 5-го курсів відображає незначне збільшення показників між вибіркою 1-х та 2-х курсів (рис.7).

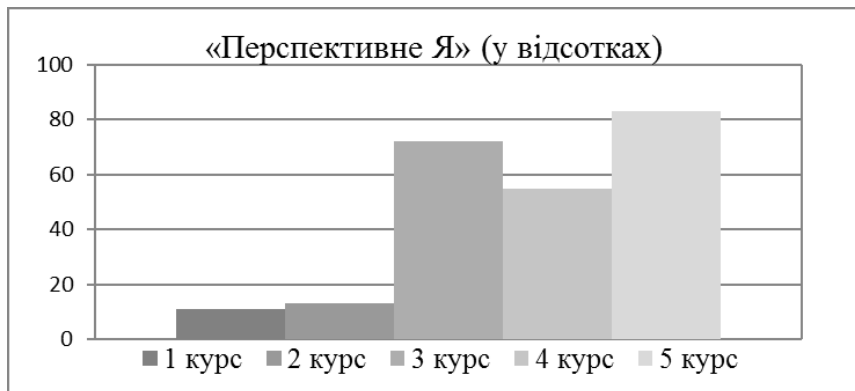

Рис. 7. Кількість відповідей щодо показнику «перспективне я» студентів-психологів 1-5 курсів.

Ми спостерігаємо значний зріст показників 3-х та 5-х курсів та зменшення показників у вибірці 4-х курсів (порівняно із 3-м курсом). Це говорить про те, що студенти першого та другого курсів ще мало чим відрізняються від старшокласників і не налаштовані на свою професійну реалізацію в потрібній мірі. Їх більше цікавлять колективні події, розваги тощо. Зростання показників у третьокурсників свідчить ще не про діяльніший підхід до себе як до майбутнього фахівця, а швидше показує ідеальне, нафантазоване уявлення про себе як про майбутнього спеціаліста. Результати 4-го курсу доводять, що у студентів починає відбуватися процес розуміння й усвідомлення того факту, що реалізація свого ідеального уявлення «я-спеціаліст» потребує професіоналізації в реальному житті, для чого слід більше уваги приділяти навчальному процесу, самоосвіті, докладати більше зусиль до вивчення навчального матеріалу, до навчання, до реалізації питання подальшого працевлаштування тощо. Студенти 5-го курсу – це вже більш зрілі особистості, які мають реалістичний підхід до життя, які на практиці створюють родини, займаються працевлаштуванням, втіленням у життя планів на придбання власного житла, на задово-

лення своїх матеріальних потреб в самостійному дорослому житті а також налаштовані на професійну реалізацію.

Також особливій увазі у дослідженні питань особливостей особистісного самовизначення і формування професійної ідентичності студентів-психологів заслуговує аналіз значимості і змін пріоритетів у таких сферах життя студентів-психологів, як: родина, навчання, дозвілля, стосунки, відпочинок та робота, що змінюються протягом всього періоду навчання.

Сфери життя по значимості для студентів 1-х курсів, мають таку послідовність:

1- Родина – це та сфера життя, що є найбільш значимою для 38% студентів першого курсу навчання. Першокурсники дають найбільшу кількість характеристик себе як учасників даного соціального інституту (я-донька (син), я- гордість батьків, приклад для братів, сестер). Це пояснюється активною роллю, яку відіграє у представників цієї вікової категорії сім'я, яка служить мікромоделлю суспільства, впливає на розвиток духовної культури особистості, на її соціально-психологічну спрямованість та поведінку. Саме родина є важливим фактором у виробленні системи цінностей, соціальних установок і у формування життєвих планів, з якими студент приходить в ВНЗ.

2- Навчання – є другою за значимістю сферою життя, адже головною метою випускників шкіл, котрі вступили у ВНЗ, є навчання. Також для 25% студентів великий інтерес представляє освоєння обраної професії та цікавість до отримання знань згідно з нею.

3- Дозвілля – зміна соціального оточення особистості, умов навчання, графіку зайнятості, а також усвідомлення власної самостійності зумовлює те, що після навчання наступною важливою сферою, якій приділяється значна увага (16%), стають питання планування та проведення власного дозвілля, спілкування з новими знайомими, знаходження друзів за інтересами та цікаве проведення часу.

4- Стосунки (15%) – не дивлячись на активну соціальну взаємодію з новими товаришами, студенти перших курсів ще достатньо обережно ставляться до зав'язування серйозних відносин та уникають можливостей обтяжувати себе обов'язками .

5- Відпочинок (3%)– ця сфера життя не є головною, тому що студенти ще не встигли накопичити відчуття втоми, тому і потреби у відпочинку ще незначні.

6- Робота (3%) – через відсутність чітких уявлень щодо власної майбутньої професійної діяльності в студентів ще не сформовано розуміння того, чим вони хочуть займатися та як це буде відбуватися. Тому чіткої орієнтації на цю сферу немає.

Сфери життя по значимості для студентів 2-х курсів мають наступну послідовність: навчання (30%), родина (23%), дозвілля (15%), стосунки (14%), відпочинок (11%), робота (7%).

1- Навчання – є провідною діяльністю, яка виноситься на перший план, адже кількість отриманих нових знань змушує повністю зануритися у навчальний процес.

2- Родина – все ще має значний вплив на особистість, але трохи поступається за значимістю основній навчальній діяльності.

3- Дозвілля – має велике значення, адже навчальна діяльність пов'язана з середовищем друзів, в якому проводиться багато спільного часу.

4- Стосунки – як і раніше не спостерігається бажання ускладнення серйозних відносин з певними обов'язками, адже переважає бажання просто гарного проведення часу і дозвілля.

5- У сфері відпочинку та роботи (6) теж ніяких змін не визначено.

Сфери життя по значимості для студентів 3-х курсів мають наступну послідовність: дозвілля (28%), робота (24%), родина (19%), стосунки (12%), відпочинок (9%), навчання(8%).

1- Дозвілля – за два роки навчання накопичилась втома, попередній інтерес згас, тому основною метою є цікаве й насичене проведення вільного часу.

2- Робота – на третьому курсі навчання в студентів гостро постає питання щодо уявлень свого майбутнього і того, що вони бажать мати. Тому це стосується, перш за все, того, чим вони будуть займатися і де працювати в подальшому.

3- Стосунки – плани на майбутнє торкаються й сфери стосунків, особистість починає усвідомлювати важливість необхідності мати поруч себе не просто друга, а надійного партнера.

4- Родина – як соціальний інститут втрачає свою значимість, а чітка орієнтація на створення власної сім'ї ще не сформована.

5- Відпочинок – не є значимою сферою, адже домінуюче дозвілля задовольняє потребу в ньому.

6- Навчання – через кризу третього навчання, яка характеризується втомою від основної діяльності, переосмисленням інтересів та пошуком справжнього життєвого призначення, ця сфера життя стрімко переходить на останнє місце.

Сфери життя по значимості для студентів 4-х курсів мають наступну послідовність: відпочинок (29%), робота (20%), стосунки (17%), навчання (15%), родина (11%), дозвілля (8%).

1- Відпочинок – після кризи третього року навчання виникає потреба не просто у відпочинку , а у пошуку та занятті справою, яка подобається.

2- Робота – основне бажання займатися тим, чим хочеться, стосується саме роботи, виникає чітке прагнення , щоб це заняття ще й приносило матеріальну винагороду.

3- Стосунки – на четвертому курсі або вже активно будуються серйозні стосунки з партнером, або переживається розрив від невдалих взаємин, після яких робляться відповідні висновки, узагальнення, після чого пошуки партнера знову продовжуються.

4- Навчання – є сферою, на фоні якої розгортаються основні життєві події та переживання, яка все ще є невід’ємною частиною життя.

5- Родина – дуже малий відсоток опитуваних вже мають на цей час власну родину і можуть дати собі характеристику як реалізованому сім’янину.

6- Дозвілля – дозвілля заради розваги втрачає значимість через бажання студентів відпочивати і не напружуватись під час займання улюбленою справою.

Сфери життя по значимості для студентів 5-х курсів мають наступну послідовність: робота (36%), родина (23%), стосунки (16%), дозвілля (14%), відпочинок (6%), навчання (5%).

1- Робота – на випускному курсі основним питанням є подальше працевлаштування. Більшість опитуваних або вже мають певний досвід роботи, або мають чіткі кар’єрні уявлення.

2- Родина – бажання кохати та створити власну сімю є невід’ємною частиною життя молодій людині, яка закінчує ВНЗ та переходить у доросле життя. Тому другим за значимістю й важливістю питанням після роботи є те, з ким і як жити далі.

3- Стосунки – не дивлячись на маленьку кількість осіб , що вже уклали шлюб, велика кількість студентів на цьому етапі перебуває в серйозних відносинах.

4- Дозвілля та відпочинок (5) посідають передостаннє місце, адже вони вже не є найголовнішим питанням під час визначення подальших життєвих перспектив.

6- Навчання – переходить на завершальний етап, тому вже не пов’язане з якимись труднощами, саме тому цій сфері студенти-випускники вже не приділяють підвищеної уваги.

Висновки.

У навчальній діяльності майбутніх психологів важливо враховувати рівень сформованості професійної ідентичності, адже вона безпосередньо пов’язана з питаннями освоєння і подальшого управління професійною

діяльністю, з питаннями самоврядування в професійному розвитку особистості на етапі навчання в ВНЗ.

У процесі професійної підготовки майбутніх психологів йде зміна професійної ідентичності особистості, загальна тенденція динаміки якої проявляється в якісному і кількісному ускладненні когнітивних і поведінкових структур особистості вже на етапі професійної підготовки. Ці зміни відбуваються на різних етапах навчання з різним ступенем інтенсивності.

Згідно з метою нашого дослідження за допомогою методики «Хто Я?» було визначено і проаналізовано динаміку наступних складових професійного самовизначення студентів-психологів: соціальної, комунікативної, матеріальної, діяльної, перспективної, визначено рівень рефлексивності. Нами було встановлено, що з 1-го по 5-ий курс спостерігається зростання уваги до визначення таких особистісних характеристик, як соціальне та комунікативне Я, матеріальне та перспективне Я. І навпаки, простежується зниження показників рефлексивного, діяльного та фізичного Я серед студентів 3-го та 5-го курсів.

Також представлені й проаналізовані зміни пріоритетів у значимості таких сфер життя, як: родина, навчання, дозвілля, стосунки, відпочинок та робота, що змінюються у студентів-психологів протягом навчання. До моменту завершення навчання у ВНЗ знижується значимість сфери життя «навчання», а зростає зацікавленість та рівень самовизначення у сфері життя «робота».

На основі отриманих результатів доцільно визначити рекомендації викладачам, які безпосередньо займаються підготовкою студентів-психологів. Ці рекомендації полягають в організації для студентів можливостей отримання досвіду практичної роботи в період навчання у вищому навчальному закладі, проведенні та наданні супроводжуючої психологічної підтримки процесу професійного становлення фахівців, спрямованої на формування адекватної професійної ідентичності і уявлень про себе як майбутнього професіонала. У подальшому ми плануємо розробити програму оптимізації з залученням коучингового допоміжного інструменту «Метафоричні карти».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. — СПб.: Питер, 2008. — 400 с. — (Серия «Мастера психологии»).
- 2.Гура Т.С. Развитие професійного мислення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аспект: монографія / Т.С. Гура. — Запоріжжя: КПУ, 2013. — 304 с.

3. Дусавицкий А.К. Развитие личности в учебной деятельности / А.К. Дусавицкий. — Х.: 2008. — 216 с.

4. Климов Е.А. Общая типология ситуаций (казусов) и структура мыслительных задач, возникающих в практике работы профконсультанта / Е. А. Климов // Научные труды ВНИИ профтехобразования. Вып. 32. — Л.: 1976. — С. 5-25.

5. Климов Е. А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации / Е.А. Климов. — М.: Знание, 1983. — 96 с.

6. Кудрявцев Т.В. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности / Т.В. Кудрявцев, В.Ю. Шегурова // Вопросы психологии. — 1983. — № 2. — С. 51-59.

7. Кузнецов М.А. Професійне становлення особистості як суб'єкта діяльності: результати теоретичного дослідження / М.А. Кузнецов, Н.В. Підбуцька // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». — Острогоз : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. — Вип. 25. — С. 75-80.

8. Кузнецов М.А. Взаємозв'язок психологічних особливостей переживання часу та особистісних характеристик у студентів / М.А. Кузнецов, А.В. Поденко, Т.К. Белоусова // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія, Вип. 46, Частина II. — Х.: ХНПУ, 2013. — С. 133-153.

9. Панок В. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева. — К.: 1999. — 536 с.

10. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н.С. Пряжников. — М.: 1996. — 256 с.

11. Степанов С.Н. Психология рефлексии: проблемы и исследования / С.Н. Семенов // Вопросы психологии. — 1985. — № 3. — С. 31-40.

12. Хомуленко Б.В. Функціонально-рольова структура особистості психолога / Б.В. Хомуленко // Психологія професійної безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості: колективна монографія / За ред. проф. Ж. Вірної. — Луцьк: Вежа-Друк, 2015. — С. 341-360.

13. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг: Учебное пособие / Л.Б. Шнейдер. — М.: Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. — 600 с. — (Серия «Библиотека психолога»).

Надійшла до редколегії 10.03.2016